

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Факультет мистецтв
Кафедра музично-практичної підготовки

Віталій Охманюк

Інструментознавство та інструментування
(Українські народні мелодії)

Методичні рекомендації для самостійної роботи з курсу
«Інструментознавство та інструментування»

Луцьк
Вежа-Друк
2017

УДК 784.4(072)
ББК 85.313(4=УКР)я73-9
У 45

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 5 від 15 лютого 2017 р.);*

Рецензенти:

Огороднік О. В. – народний артист України, директор-художній керівник заслуженого народного ансамблю пісні і танцю України «Колос»;
Шиманський П. Й. – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри музичних інструментів факультету мистецтв СНУ імені Лесі Українки.

Охманюк В. Ф.

У-45 Інструментознавство та інструментування (Українські народні мелодії) : метод.- реком. для сам. роб. з курсу «Інструментознавство та інструментування» : / Віталій Федорович Охманюк. – Луцьк : Вежа-Друк, 2017. – 43 с.

У методичні рекомендації з дисципліни «Інструментознавство та інструментування» запропоновано твір «Українські народні мелодії». Зроблено гармонічний аналіз та аранжування твору, в основі яких покладено теми українські народні мелодії. Переважно солюючими інструментами є сопілка та цимбали.

Рекомендовано студентам 1 курсу напряму «Музичне мистецтво» та викладачам вищих мистецьких навчальних закладів, керівникам професійних й аматорських оркестрів та ансамблів українських народних інструментів.

УДК 784.4(072)
ББК 85.313(4=УКР)я73-9

© Охманюк В. Ф., 2017
© Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки, 2017

Основні методико-виконавські вказівки та рекомендації стосовно роботи над художнім матеріалом у творі «Українські народні мелодії».

«Українські народні мелодії» представляють собою в'язанку танцювальних наспівів енергійно-жартівливого характеру. Композиція призначена для оркестру народних інструментів, до складу якого входить повноцінна група струнно-смичкових інструментів (з *divisi* у партіях перших і других скрипок), група мідних духових інструментів у складі труб *in B* і тромбонів, група дерев'яних духових інструментів у складі флейт та кларнетів *in B*, група ударних інструментів (барабани, тарілки), а також власне народні інструменти – баяни, цимбали, бандури та сопілки.

Композиція складається з низки контрастних тем-епізодів, як це характерно для народного інструментального виконавства. Перша тема росо *accelerando* (п. 1¹, G-dur) – своєрідне запрошення до танцю. Вона має риси польки і козачка, ніжна і грайлива за характером. Її мелодія викладена у перших скрипок *divisi* та сопілки в октавному подвоєнні, що робить її виразнішою в контексті цілої партитури.

Необхідно звернути увагу, що аранжування цієї народної мелодії здійснене в народних традиціях. Про це свідчить співвідношення функцій інструментів у струнно-смичковій групі, яке нагадує принципи оркестрування народних інструментальних ансамблів: мелодію ведуть найтехнічніші перші скрипки, роль акомпануючої вторі виконують другі скрипки й альти, роль басової основи – віолончелі та контрабаси. Таке інструментування дозволяє студентам наглядно вивчити баланс між інструментами партитури оркестру народних інструментів та народного інструментального ансамблю. Застосування *divisi* – засіб зробити звучання оркестру більш делікатним і врівноваженим.

На прикладі цієї теми зручно вивчати виконання мелізмів – трелей, форшлагів і мордентів, набувати навичок ритмічної однорідності гри, чіткого

¹ П. 1, п. 2 і т. д. – оркестрова цифра

виконання різних ритмічних малюнків, що включають у різних поєднаннях восьмі й шістнадцять тривалості, опановувати виконання акцентів. Багата акомпонуюча складова цієї теми дає можливість студентам вивчити техніку виконання синкоп, чергування legato і staccato. Крім того, ця тема розвиває ясне ладове чуття (натурульний мажор), розуміння закономірностей класичного гармонічного-функціонального руху (T-S-D). На прикладі цієї теми студенти, які проходять практику диригування оркестром, мають можливість опанувати особливості диригування у розмірі 2/4.

Стосовно чистоти ансамблевого строю варто звернути увагу, що в цій темі в умовах переважаючої діатоніки двічі з'являються хроматичні мотиви (вкінці першого речення і вкінці другого), пов'язані із альтерацією четвертого ступеня. Ці ділянки потребують особливої уваги диригента й оркестрантів. Крім того, перший епізод побудований як період повторної будови, що складається з двох восьмитактових речень, друге з яких є тембрально-фактурним варіантом першого. Такий прийом, характерний для народного виконавства, також має бути продемонстрований студентам теоретично і підкріплений слуховим досвідом.

Другий епізод композиції (ц. 2), зберігаючи вказані вже виконавські труднощі, вносить деякі нові прийоми і штрихи у партитуру та розвиток художнього образу. Це – соло сопілки з мелодією широкого діапазону, що рухається по звуках тризука. На відміну від попередньої теми, ця – має мішану, пісенно-танцювальну генезу. Побудована на протиставленні пісенного й танцювального мотивів, вона має неквадратну будову (3 т. + 2 т.) і розвивається секвентно. Протилежні властивості мотивів дають змогу опанувати швидке переключення з legato на staccato, а наявність повторення – увести контраст *f* і *p*.

Третій епізод (ц. 3, D-dur) пропонує нові можливості за допомогою уведення елементів підголоскової поліфонії (порівняти особливості мелодії у перших скрипок і сопілки). Це допомагає розвинути у оркестрантів почуття ансамблю, набути навичок слухати один одного. Звертає на себе увагу

застосування диференційованого ансамблю в групі дерев'яних духових інструментів, оскільки в першій половині епізоду використовується звучання лише сопілки, а в другій половині – поступово підключаються флейта і кларнет. В умовах рівномірної щільноти та тембрально-фактурної стабільності інших ділянок партитури ця зона, таким чином, виявляється інтонаційним фокусом цілого епізоду, на що необхідно обов'язково звертати увагу в роботі зі студентами.

Сопілка виконує колоруючу роль. Це підкреслюється багатством виписаних у її партії трелей та гамоподібних пасажів. Необхідно звернути увагу і на місце, починаючи з т. 9 ц. 3, де мелодія вперше за всю п'єсу доручена баянам, які виконують її паралельними терціями. Перекидання коротких мелодичних фраз між різними інструментами – скрипками, дерев'яними духовими (по черзі) та баянами вносять у композицію відчуття концертної змагальності. На наявність такої особливості в цій інструментовці необхідно вказувати студентам – і оркестрантам, і диригентам – з метою свідомого, хоч і помірного динамічного акцентування цих ділянок партитури.

Дуже важливим в плані розвитку ансамблевих навичок є наступний, четвертий епізод (Lento, ц. 4, g-moll). Він представляє собою імпровізацію з елементами сонористики. У весь оркестр (за винятком груп мідних духових та ударних інструментів) виконує тремоло. Це фон для проведення низки сольних побудов – кларнета, сопілки і скрипки. Ця типово пасторальна картина є новою не тільки темброво, фактурно, гармонічно, але й за характером тематизму. Адже тут вперше у композиції на перший план виступають не пісенно-танцювальні, а мовно-речитативного походження інтонації. Тут важливим також є динамічний фактор – уміння досягнути в оркестрі рівного, але не гаснучого *p*.

Наступний, п'ятий епізод (ц. 5, d-moll) втілює епічний образ. Його тема нагадує неспішну оповідь народного співця-сказителя. Невипадково ініціатива переходить до власне народних інструментів, тоді як всі інші починають виконувати функції фону. Звертають на себе увагу повнозвучні

арпеджовані акорди бандури, щільно виписана фігураційного плану партія цимбалів, тремолюючі акордові побудови баянів.

Оригінальність цього епізоду – у його суцільній полімелодичності. Адже при вагомій ролі народних інструментів мелодія проводиться то в струнних, то у сопілки. Вона не є суцільною, а більше нагадує пунктир. Тому в таких умовах надзвичайно важливим завданням диригента постає досягнути збалансованого ансамблю, рівного прослуховування усіх компонентів партитури. Крім того, на матеріалі цього епізоду, де практично в кожному такті змінюється розмір, зручно опановувати диригування перемінним розміром, а фактично – часомірним темпориттом.

Наступний, шостий епізод (ц. 6, *Allegro*) розпочинає заключну фазу композиції. Це початок динамічної репризи, яка включає декілька епізодів і тем відповідно. Про це свідчить чотиритактовий «розбіг» на його початку, функція якого відчутна безпомилково – вказати слухачу на початок заключної фази форми – своєрідний висновок твору. Саме тому у виконанні цього чотиритакту необхідно застосувати стільки енергії і рішучості, скільки можливо, щоб зробити його яскравим динамічно і підкресленим ритмічно. В самому тексті таку функцію виконують віртуозні пасажі групи дерев'яних духових інструментів.

Тема епізоду (ц. 6 т. 5) – запальний танок. Її орнаментована, дрібно виписана мелодія густо розцвічена хроматизмами та викладена паралельними терціями, як у співі. Таке нагадує відому практику співаних народних танцювальних мелодій. Відновлюється повторність, квадратність форми, ритмічна пружність, характерні для перших епізодів. На основі цієї теми можна і варто розвивати навички віртуозної оркестрової гри.

Наступна тема (епізод 7) починається з розміру $\frac{3}{4}$. Образно, фактурно та за особливостями форми вона споріднена з попередньою і відрізняється лише розміром і послідовним використанням секвенції. Наступна побудова – варіант попередньої, проведена в тоналності D-dur, з незначними тембрально-фактурними змінами. Той самий принцип незначного варіювання віртуозної

танцювальної теми у новій тональності застосований і в епізоді 8 (ц. 8): спочатку грайлива козачкова тема проводиться в тональності G-dur, а за другим разом – в C-dur, стаючи близкучим завершенням всієї композиції. В заключній фазі форми диригенту необхідно звернути увагу на дотримання максимальної ритмічної чіткості і злагодженості ансамблю при досягненні якомога більш швидкого темпу.

Українські народні мелодії

муз.народна
аранж.В. Охманюка

8

tr ① *посо accel.*

The musical score consists of 18 staves, each representing a different instrument. The instruments listed from top to bottom are: Сопілка (Soprano Recorder), Флейта (Flute), Кларнет in B♭ (Clarinet in B-flat), Труба in B♭ (Trumpet in B-flat), Тромбон (Trombone), Барабан (Drum), Тарілка (Tin Drum), Бас барабан (Bass Drum), Бандура (Bandura), Цимбали (Cymbals), Баян (Bayan), Скрипка I (Violin I), Скрипка II (Violin II), Альт (Oboe), Віолончель (Cello), and Контрабас (Double Bass). The score is in 2/4 time, major key. Various dynamic markings are present, including *tr*, *v*, and *w*. Measure numbers 1 through 8 are indicated at the beginning of each staff. The title "Українські народні мелодії" is at the top center, and the arranger's name "муз.народна аранж.В. Охманюка" is in the top right corner. The page number "8" is in the top left corner.

7

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

ТАР.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

12

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

Тар.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

17

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

Тар.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

(2)

22

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

Тар.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

28

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

Тар.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

(3)

34

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

ТАР.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

39

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

ТАР.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

44

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

ТАР.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

50

The musical score consists of 15 staves, each with a different instrument name written vertically to its left. The instruments are: Соп. (Soprano), Фл. (Flute), Кл. (Clarinet), Тр. (Trumpet), Тромб. (Trombone), Бараб. (Drum), Тар. (Tambourine), Бас бараб. (Bass Drum), Банд. (Band), Цимб. (Cymbals), Баян (Bayan), Скр. I (Violin I), Скр. I (Violin I), Скр. II (Violin II), Скр. II (Violin II), Альт (Alto), Виол. (Violoncello), and К-бас (Double Bass). The score is in common time and key signature of two sharps. Measure 50 begins with a dynamic of *tr* (trill) over the first two staves. The vocal parts (Соп., Фл., Кл.) play eighth-note patterns. The brass and woodwind parts (Тр., Тромб., Бараб., Тар., Бас бараб.) play eighth-note patterns. The percussion parts (Банд., Цимб., Баян) play eighth-note patterns. The string parts (Скр. I, Скр. II, Альт, Виол., К-бас) play eighth-note patterns.

rit.

55

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

Тар.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

60

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

ТАР.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

64 *tr*

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

Тар.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

67

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

ТАР.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Віол.

К-бас

69

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

ТАР.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

(5)

tr.....

pizz.

72

tr ~~~~~

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

ТАР.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Віол.

К-бас

75

tr ~~~~~ *tr* ~~~~~

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

Тар.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

77

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

Тар.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

tr~~~~~

tr~~~~~

79

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

Тар.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

rit..

81

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

ТАР.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Віол.

К-бас

⑥ *Allegro*

84

Соп.
Фл.
Кл.
Тр.
Тромб.
Бараб.
Тар.
Бас бараб.
Банд.
Цимб.
Баян
Скр. I
Скр. I
Скр. II
Скр. II
Альт
Виол.
К-бас

88

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

Тар.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

93

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

Тар.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

98

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

Тар.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

102

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

ТАР.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

105

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

Тар.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

Тар.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

112

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

Тар.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

(8)

118

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

Тар.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

121

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

Тар.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

126

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

ТАР.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

131

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараb.

ТАР.

Бас бараb.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

accel.

136

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

ТАР.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Виол.

К-бас

141

144

Соп.

Фл.

Кл.

Тр.

Тромб.

Бараб.

Тар.

Бас бараб.

Банд.

Цимб.

Баян

Скр. I

Скр. I

Скр. II

Скр. II

Альт

Віол.

К-бас

Список використаних джерел

1. Браславский Д. Основы инструментовки для эстрадного оркестра / Д. Браславский. – М.: [б. и.], 1967. – 323 с.
2. Гайденко А. П. Інструментознавство та основи теорії інструментування / А. П. Гайденко. – Х.: Майдан, 2010. – 234 с.
3. Гуменюк А. Українські народні інструменти / Г. Гуменюк. – К.: Муз. Україна, 1967. – 243 с.
4. Гуцал В. Інструментовка для оркестру народних інструментів / В. Гуцал. – К.: Муз Україна, 1988. – 79 с.
5. Черкаський Л. Українські народні інструменти / Л. Черкаський. – К.: Техніка, 2003. – 262 с.

Навчально-методичне видання

Охманюк Віталій Федорович

**Інструментознавство та інструментування
(Українські народні мелодії)**

*Методичні рекомендації для самостійної роботи з курсу
«Інструментознавство та інструментування»*

Друкується в авторській редакції

Формат Обсяг ум. друк. арк., обл.-вид. арк.
Наклад ... пр. Зам..... Видавець і виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Бойка, 1, тел. (0332) 29-90-65).

Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № від2017 р.